

Warszawa, 05 kwietnia 2019r.

dr hab., prof. APS Bernadeta Szczupał
Akademia Pedagogiki Specjalnej
im. Marii Grzegorzewskiej
Instytut Pedagogiki Specjalnej
w Warszawie

**Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Agnieszki Karpińskiej *Codzienne uczenie się rodzicielstwa przez osoby z niepełnosprawnością fizyczną. Badania etnograficzne* przygotowanej pod kierunkiem naukowym
dr hab., prof. UMK Beaty Borowskiej -Beszty**

Przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska stanowi dojrzałe i rzetelnie przedstawione studium teoretyczno-empiryczne, w którym została przedstawiona ważna i złożona problematyka codziennego uczenia się rodzicielstwa przez osoby z niepełnosprawnością fizyczną. Praca wprowadza w niezbyt często podejmowane obszary teoretycznych i praktycznych rozważań w pedagogice specjalnej. Koncentruje się na jednym z najistotniejszych problemów związanych z funkcjonowaniem osób z niepełnosprawnością fizyczną. Kompleks podjętych w niej zagadnień uświadamia różnorodne uwarunkowania uczenia się rodzicielstwa przez osoby z niepełnosprawnością fizyczną. Podjęta przez Doktorantkę problematyka jest bez wątpienia ważna, aktualna, interesująca z poznawczego i społecznego punktu widzenia i dlatego zasługuje na aprobatę oraz może być cenną inspirującą praktyki pedagogicznej.

Jednocześnie pragnę podkreślić, że tytułowe zagadnienie codzienności i codziennego uczenia się rodzicielstwa przez osoby z niepełnosprawnością fizyczną jawi się jako jedno z trudniejszych we współczesnych analizach badawczych. Dużym utrudnieniem jest wielowątkowość w stosowaniu pojęcia codzienności i codziennego uczenia się rodzicielstwa przez różnych badaczy. Wiedza na ten temat jest bardzo istotna z punktu widzenia procesu edukacyjnego i terapeutycznego osób z niepełnosprawnością fizyczną, wpływającego na jakość ich życia oraz na funkcjonowanie w roli rodzica. Zrozumienie swojego miejsca w świecie,

radzenie sobie w nim, pełnienie roli rodzica oraz kształtowanie poczucia własnej wartości jest niezwykle ważne dla osób z niepełnosprawnością fizyczną.

Oceniając rozprawę odniosę się w pierwszej kolejności do kwestii ogólnych – wartości podjętego tematu oraz struktury dysertacji, natomiast w dalszej części skupię się na zagadnieniach szczegółowych.

1. Ocena formalna

Trafnie wybrany tytuł pracy wyznacza ważny i aktualny kierunek tematyczny podejmowanych przez Doktorantkę zagadnień. Rozprawa posiada układ typowy dla prac o charakterze teoretyczno-empirycznym. Zawiera zrównoważoną, merytorycznie uzasadnioną i uporządkowaną strukturę części, rozdziałów i podrozdziałów, odzwierciedloną poprzez ich wielość oraz sposób konstrukcji. Ukazuje ona prawidłowość warsztatową i merytoryczną Doktorantki. Przyjęta kolejność została podporządkowana istocie i logice przedmiotu opisywanych w pracy zagadnień, jest więc uzasadniona merytorycznie i metodologicznie. Dodatkowe wątki merytoryczne omawiane wewnątrz rozdziałów są konstruktywnie uzasadnione i przedstawione w przemyślanych proporcjach, wytłumaczalnych zakresem wymaganej analizy. Praca z formalnego punktu widzenia napisana została starannie napisana, występuje w niej szczegółowa konsekwencja w zapisie bibliograficznym. Warstwę językową cechuje poprawność terminologiczna i dobry stopień komunikatywności. Jest również bardzo dobrze rozplanowana graficznie. Nie mam istotnych zastrzeżeń redakcyjnych do tekstu. Z całym przekonaniem stwierdzam, że Doktorantka dowiodła swoich umiejętności pisania tekstu naukowego. Widoczne jest to, że zmierza się z problematyką bardzo dobrze Jej znaną.

2. Struktura pracy oraz ocena teoretycznych podstaw badań

Konstrukcja recenzowanej pracy jest prawidłowa i nie budzi wątpliwości. Analiza jej struktury pozwala na wyodrębnienie czterech podstawowych rozdziałów: dwóch rozdziałów teoretycznych, rozdziału prezentującego założenia metodologiczne badań własnych oraz rozdziału empirycznego, ukazującego wyniki danych uzyskanych podczas badań etnograficznych wraz z dyskusją i esejem etnograficznym. Dysertację zamyka bibliografia, oraz aneksy zawierające formularz zgody dla uczestników badań, transkrypcję zgromadzonych, obszernych danych z wykorzystaniem techniki Jefferson. Całość dysertacji została zawarta na 293 stronach.

Oceniając recenzowaną pracę, należy podkreślić jej podstawę teoretyczną, którą wyróżnia ją reprezentatywna dla podejmowanego tematu baza źródłowa, dająca możliwość rzetelnego opisania badanych zagadnień.

Dysertację prawidłowo rozpoczyna wyczerpujący wstęp. W rozdziale pierwszym Doktorantka dokonała szczegółowej analizy codzienności opierając ją na gruncie nauk pedagogicznych, socjologicznych i antropologii kulturowej. Wyczerpująco prezentuje socjologiczne koncepcje codzienności Ervinga Goffmana, Alfreda Schütza, Herolda Garfinkela, stanowiące podstawy teoretyczne zaprezentowanych w dysertacji badań własnych Doktorantki. W rozdziale tym została również przedstawiona analiza raportów z polskich badań z zakresu nauk społecznych dotyczące codzienności osób z niepełnosprawnością i ich rodzin. Rozdział ten jest prawidłowy i wartościowy w sensie kognitywnym.

Drugi rozdział zawiera konstruktywną analizę zagadnień dotyczących rodzicielstwa i rodziny. Doktorantka wyczerpująco przedstawia definicje pojęcia rodzina, funkcje oraz typy rodziny opisane w aktualnej literaturze specjalistycznej. Ukazuje też treści dotyczące problematyki rodziny jako środowiska codziennego uczenia się oraz definicje rodzicielstwa i kwestie dotyczące podejmowania ról rodzicielskich przez osoby z niepełnosprawnością. Rozdział drugi kończy analiza wybranych polskich i zagranicznych badań dotyczących rodzicielstwa osób z niepełnosprawnością. Ze względu na podkreślane w dysertacji pełne uczestnictwo w życiu codziennym, warto zamiast pojęć: *niepełnosprawni lub osoby niepełnosprawne*, częściej stosować pojęcie *osoby z niepełnosprawnością*. Warto też, ze względu podjęty w dysertacji temat badawczy, szerzej omówić funkcjonowanie osób z niepełnosprawnością ruchową w rodzinie, z równocześnie jeszcze większym zwróceniem uwagi na wiek osób z niepełnosprawnością, przyczyny niepełnosprawności, aspekt niepełnosprawności fizycznej wrodzonej lub nabytej. Jednak uwagi te nie umniejszają wartości merytorycznej pracy i są tylko sugestią do dalszego doskonalenia warsztatu naukowego Doktorantki. Rozdział ten jest spójny logicznie, prezentuje niezbędne informacje związane z omawianym zagadnieniem badawczym. Nie mam zastrzeżeń do kompetencji Doktorantki w tym zakresie. Treści zawarte w tym rozdziale są wyczerpujące i wystarczające, jak na zamierzenie, które im przyświecało.

Wysoko oceniam część teoretyczną recenzowanej dysertacji. Doktorantka w pełni posiada umiejętność naukowego wglądu w przedmiot badań i teoretycznych analiz oraz syntetycznie przedstawia i analizuje treści zawarte w literaturze naukowej. Należy podkreślić, że analiza rozdziałów teoretycznych wskazuje na rozległą wiedzę i znajomość interdyscyplinarnej literatury przedmiotu. Zawarte doniesienia zostały prawidłowo

ustrukturyzowane, opisane kompetentnie i prawidłowo pod względem merytorycznym. Zakres i dobór literatury nie budzą zastrzeżeń. Doktorantka zadała sobie wiele trudu na doprecyzowanie zagadnień teoretycznych będących przedmiotem dysertacji. Nie mam zastrzeżeń do kompetencji Doktorantki i Jej wiedzy dotyczącej omawianej problematyki.

3. Założenia metodologiczne i wyniki badań własnych

W rozdziale trzecim Doktorantka omawia założenia metodologiczne i organizację badań własnych. Doktorantka konstruktywnie prezentuje przemyślane podstawy metodologiczne badań własnych. Ukazuje kwestie dotyczące: programu epistemologicznego badań jakościowych, metody badawczej (etnograficznej), techniki gromadzenia danych (wywiadu etnograficznego), etyki prowadzenia badań, wiarygodności badań. Doktorantka rzetelnie przedstawia opis: poszczególnych etapów badawczych, celowej próby badawczej, procesu jej rekrutacji oraz miejsca badań. W rozdziale tym, również wyczerpująco, omawia założenia analizy danych techniką kodowania i kategoryzacji według G. Gibbsa, oraz założenia analizy narracyjnej.

Uogólniając pragnę podkreślić, że cała strategia badań została opracowana prawidłowo, jest zgodna z powszechnie przyjętymi koncepcjami. Widoczny jest związek między celem badań a przyjętymi procedurami. Zauważalna jest znajomość dobra literatury metodologicznej, która ujawnia się trafnymi odwołaniami do wielu pozycji z tego zakresu. Zastrzeżeń nie budzą również metodologiczne kompetencje Doktorantki.

W rozdziale czwartym Doktorantka prezentuje wyniki badań etnograficznych, dotyczących codziennego uczenia się rodzicielstwa przez 17 rodziców z niepełnosprawnością fizyczną (9 kobiet, 8 mężczyzn). Rozdział ten przedstawia proces analizy danych werbalnych techniką kodowania i kategoryzacji według G. Gibbsa, stanowiący równocześnie odpowiedź na wyszczególnione pytania badacze. Ponadto zostały w nim zaprezentowane indywidualne doświadczenia codziennego uczenia się rodzicielstwa przez 17 rodziców z niepełnosprawnością fizyczną rodziców za pomocą analizy narracyjnej. Prezentacja wyników badań jest rzetelna, prawidłowa i logiczna. Zauważalna jest kompleksowość wszystkich dociekań. Doktorantka dokonuje szczegółowego opisu i interpretacji wyników badań własnych. Uzyskany materiał badawczy jest obszerny, a jednak Doktorantka potrafiła nad nim zapanować. Na podkreślenie zasługuje duży obiektywizm i rzetelność w prezentowaniu otrzymanych wyników badań własnych. Doktorantka wykazała się dobrą umiejętnością interpretacji uzyskanych danych empirycznych. Ze względu na bardzo obszerną prezentację i interpretację

zgromadzonych danych (s.146-227), warto byłoby w rozdziale czwartym wyodrębnić odrębne podrozdziały. Ponadto w rozdziale tym, Doktorantka prawidłowo odnosi swoje wyniki do innych, aktualnych badań przedstawionych w specjalistycznej literaturze. Rozdział dotyczący analizy wyników badań własnych Doktorantka kończy wartościową i rzetelnie napisaną prezentacją obszernego eseju etnograficznego, pozwalającą na zrozumienie trudnego, codziennego uczenia się rodzicielstwa przez osoby z niepełnosprawnością fizyczną.

Oceniając całość analizy otrzymanych wyników badań mogę stwierdzić, że jest ona logiczna i w pełni wyczerpująca. Uważam, że Doktorantka wykazała się bardzo dobrą umiejętnością prawidłowej prezentacji i analizy zgromadzonych w toku badań własnych materiałów i w pełni sprostала podjętym wyzwaniom metodologicznym. W przedstawionej rozprawie doktorskiej można zauważyć w pełni podmiotowe rozumienie osób z niepełnosprawnością ruchową oraz troskę i wysiłek skierowany na dotarcie do wiedzy rzeczywistej, nie zaś jedynie deklaratywnej czy deskryptywnej. Podkreślenia wymaga też fakt, że język pracy jest nie tylko prawidłowy i zrozumiały, ale również bardzo literacki. Styl narracji cechuje czytelność, przejrzystość, czemu służą różne zabiegi graficzne, np. pogrubienia, czcionki, kursywa, akapity, tabele, ryciny.

4. Konkluzja

Oceniając przedłożoną do recenzji dysertację należy przede wszystkim podkreślić wartość poznawczą samego pomysłu badawczego i jego aktualność. Praca stanowi oryginalne rozwiązanie sformułowanego problemu naukowego. Recenzowana dysertacja wzbogaca wiedzę z zakresu teorii i praktyki pedagogiki specjalnej. Odznacza się wartościowym nowatorstwem i pogłębioną własną refleksją Doktorantki nad codziennym uczeniem się rodzicielstwa przez osoby z niepełnosprawnością fizyczną. Temat określony w tytule rozprawy Doktorantka omówiła kompetentnie, w sposób nowatorski, wyczerpująco i prawidłowo.

Przedstawiona do recenzji praca, spełnia wszystkie kryteria rozpraw doktorskich zarówno w warstwie teoretycznej i empirycznej ponieważ stanowi oryginalne sformułowanie problemów badawczych, obejmuje przemyślane, prawidłowe etapy prowadzenia badań własnych oraz szczegółową i konstruktywną analizę i interpretację otrzymanych danych empirycznych. Dysertacja potwierdza ogólną wiedzę Doktorantki w zakresie nauk społecznych (w szczególności w zakresie pedagogiki specjalnej) oraz daje świadectwo umiejętności samodzielnego prowadzenia badań naukowych.

Podsumowując, dokonując całościowej oceny recenzowanej pracy, jednoznacznie stwierdzam, że jest to bardzo dobrze napisana rozprawa naukowa oraz, że jest ona wartościowym, rzetelnym i oryginalnym przedstawieniem podjętego tematu badawczego. Moim zdaniem, dysertacja – jako aktualne i wartościowe przedstawienie, niezwykle rzadko podejmowanego w pedagogice specjalnej, tematu uczenia się rodzicielstwa przez osoby z niepełnosprawnością fizyczną, jest warta wyróżnienia oraz opublikowania w formie monografii.

W konkluzji końcowej stwierdzam, że dysertacja Pani mgr Agnieszki Karpińskiej *Codienne uczenie się rodzicielstwa przez osoby z niepełnosprawnością fizyczną. Badania etnograficzne* spełnia wszystkie kryteria i wymogi stawiane rozprawom doktorskim, określone w art.13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003r. o stopniach naukowych i tytule naukowym (Dz. U. Nr 65 poz.595, z późn. zm.). Na tej podstawie **stawiam wniosek** do Wysokiej Rady Wydziału Nauk Pedagogicznych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu **o dopuszczenie** Pani mgr Agnieszki Karpińskiej do dalszych etapów postępowania o nadanie stopnia naukowego doktora.

Bernadeta Szczupał

